Ч. 31. (В. 125.) 2 (14) Серпня 1896. Річник XXI. (нової серії VIII.)

Виходить у Львові кожної пятниці.

Редакция, адміністрация і експедиция ул. академична ч. 8.

ПРАВДА

Ціна за місячник в Австриї на рік злр. 4·— ½ року „ 2·— ¼ „ „ 1·— за границею на рік (8 руб.) ½ року (4 руб.)

ВІСТНИК ПОЛЇТИКИ, НАУКИ І ПИСЬМЕНСТВА.

„Ефемеричні успіхи нової ери“.

В полїтицї має значінє успіх. Коли хто хоч би помало і постепенно доходить в полїтицї до певних реальних придбань — значить, що така полїтика успішна і користна. Нехай се будуть навіть дрібні придбаня, але коли вони причиняють ся до культурного розвитку народу, то з них протягом часу зложить ся, як з дрібних цеголок, величний будівля; сї дрібні придбаня станут широкою і непохитною підвалиною і основою розвитку і поступу народу. Треба лише такими придбанями відповідно користувати ся, а тодї певно проявлять ся успіхи і користи з них для народу.

Отак і у нас Русинів. Нема що про те широко розводити ся, що нам багато потрібно засобів до того, щоби обезпечити національнополїтичний, економічний і взагалї в найширшім розуміню слова культурний розвиток руского народу в австрийскій державі. Куди глянемо, чи то на поле полїтичне, чи економічне, просьвітне, чи наукове — всюди побачимо ще велике занедбанє, недомаганє, великі недостачі, — всюди треба ще багато невтомимої працї вложити, потреби орґанїчної роботи власних сил. Се повинно бути нашою першою і головною заповідию народною: докладай пильно кождий на своїм становищі власних рук до народної роботи після своєї спроможности, а буде успіх і поступ в розвитку руского народу. „Роби, небоже, то й Бог поможе“, се головна засада власної помочи, якою народи, як і одиницї стають могутними, „не вважай на врожай, сїй жито, жниво буде!“

Однак на превеликий жаль у нас тепер робота не поплачує, бо сей більший патріот, хто більший крикун. Крикуньством і галасованєм закривають наші опозицийники суспільну нездарність і недбальство, вмавляючи в людий, що опозиция причиняє ся до зміцненя суспільности. Лише деколи озве ся голос тверезого погляду, що накликує до реальної роботи. Так ми в 29 ч. нашого вістника навели з „Дѣла“ голос о. Моссори, котрий замість „нарікання на польонїзацию і латинїзацию“ дораджує реальну роботу на полі релїґійнім, просьвітнім і т. д. Послухаймож тепер иншого голосу (таки з „Дѣла“ ч. 157) безіменного дописувателя з турчаньского повіту про роботу на економічнім полї. „Рускі патріоти, пише він, цілком не дбають о се, щоби селяни брали ся до торговлї; жидівскі крами ростуть як гриби по дощи, а селяни мусять в них брати все, що їм треба, бо своїх не мають. На цілий повіт є одна крамниця читальнї „Просьвіти“ в Михнівци, а друга в Хащові і кілька крамиків приватних осіб. У нас безустанно бесїдує ся і пише ся, що годї нарікати, треба брати ся до роботи, та що з того? Ніхто собі сего не бере до серця, всї мов поглухли, кождий дбає про себе, щоби якось в тих поганих часах бодай як так обстати. Нездарне неробство тай годї!“ (А вжеж турчаньский повіт сливе з твердорускости! *Ред. Пр.*).

Отже в тім напрямі треба у нас рішучої поправи, треба, як ми вже указували в нашій статї „Зміна системи“, зірвати з рутеньскою засадою: „Wir brauchen nichts zu thun, die Regierung wird schon selbst für uns sorgen, а в рускім перекладї: „нехай правительство змінить систему що до Русинів, а решта скорше чи пізнійше само прийде!“ Нам треба пильної, сьвідомої і орґанїчної роботи народної для культурного розвитку руского народу.

Однак, як вгорі сказано, до сего потрібно багато засобів, а сих може і повинна нам достарчити держава і край, взглядно правительство державне і краєве чи то адмінїстративною чи законодатною дорогою. І тут треба дбалости самих Русинів, а передовсїм, се обовязком руских послів до ради державної і краєвого сойму, пильнувати сих справ, дбати про потрібні для культурного розвитку руского народу засоби, а се вже відтак річ руської суспільности, тими придбанями належно користувати ся.

Вельми цікаво булоб написати історию діяльности в тім напрямі руских послів за трийцять лїт (1861–91) конституцийної ери себ то до т. зв. „нової ери“. Однак се лишаємо тим, що мають більше свобідного часу. Тут лише згадаємо, що н. пр. для національнокультурного розвитку Русинів придбано за се трийцятилїтє одну ґімназию руску і одну школу взірцеву руску при семинариї, ґімназияльні паралельки рускі в Перемишлї, а на львівскім університетї дві рускі су-

плєнтури на правничім виділї та одного члена-Русина виділу краєвого у Львові. На економічнім поли можна хиба вказати концесиї на „банк рустикальний“ vulgo хлопский і „Рольничо-Кредитное Заведеніе“ vulgo банк крилошаньский, що пустили з торбами чимало руских селян і міщан. Про потреби буковиньских Русинів нїхто не упоминав ся і не дбав, лише само правительство в новозаснованім унїверситетї в Чернівцях утворило катедру руской мови і лїтератури.

Розгляньмож тепер, які придбаня принесла Русинам т. зв. нова ера, чи там новий курс. Погляди про се змінювали ся і рускій суспільности толковано про сї „здобутки“ всїляко, після того, як зміняла ся полїтична атмосфера, а взглядно становище п. Романчука. З почином „нової ери“ голосило „Дѣло“ urbi et orbi, коли ще ледви були надії на деякі придбаня, що такі-то а такі „здобутки“ мають Русини одержати. Опісля, коли дещо дїйстно переведено, а зворот на опозицийний бік вимагав заперечення осягнених придбань, голосило „Дѣло“, що „нова ера не тілько нічого нам не принесла, але заподїяла великі шкоди“. Колиж перегодом дїйстно і слїпий та найзавзятїйший опозицийник мусїв бачити, що „нова ера“ принесла деякі поважні придбаня рускому народови, тоді п. Романчук і „Дѣло“ голосили софістично перед сьвітом, що „ті здобутки могли бути при иньших обставинах хосенні, а при теперішних обставинах вони втратили свою вартість!“ Недавнож знов „Дѣло“, обговорюючи посольскі справоздання п Романчука в 153 ч. назвало ті придбаня „ефемеричні успіхи нової ери“, так само як і п. Романчук нераз останними часами говорив про „дрібні і хвилеві користи“ полїтики реальної, чи як опозицийники звикли називати — опортунїстичної.

Ми не будемо перечити ся анї з п. Романчуком, анї з „Дѣломъ“ про стійність їх поглядів і думок що до придбань полїтичних за останнє пятилїтє, а зведемо лише разом усе те, що повело ся за той час придбати парляментарними і позапарляментарними заходами послів „новоеристів чи новокурсників“. З сего побачить і зуміє оцїнити всякий безсторонний і щирий Русин (бо засліплених загорільцїв нїчо не переконає), чи справдї за той час лише шкоди спадали на Русинів а нїякі придбаня, чи сї придбаня могли бути хосенні при иньших обставинах а при теперішних втратили вартість, чи сї придбаня мають дїйсну вартість для культурного розвитку і поступу руского народу, чи се лише „дрібні і хвилеві користи“ або „ефемеричні успіхи“. Нехай отже числа і події самі говорять за собою, яких не в силї заперечити нї „Дѣло“, нї „Ґалїчанин“.

Погляньмо передовсім на економічне поле. Успіхи на сїм поли для материяльного подвигненя руского народу залежні передовсім від нас самих, від власної помочи. Однак чимало єсть справ економічних,

*

які ми можемо полагоджувати для потреб народу і в єго користь, коли осягнемо на се дозвіл правительства. До таких належить справа убезпечень. Довго вже перед „новою ерою“ заходили ся Русини, щоби заснувати руску інституцию асекурацийну, однак безуспішно. Сею справою займав ся між иншими і п. Нагірний. Аж за „нової ери“ повело ся осягнути дозвіл правительства на заснованє товариства убезпечень „Дністер“ і ніхто сего не заперечить, що „Дністер“ єсть і що се придбанє „новоерске“, навіть п. Нагірний, котрий нераз удавав ся в тих справах до п. Барвіньского Годить ся тепер над тим застановити, чи „Дністер“ належить до „дрібних або хвилевих користий“, до „ефемеричних успіхів“. Нехай про се говорять числа. Недавно якийсь „Приятель Дністра“ (в 123 ч. „Буковини“) написав новинку п. з. „Аґенциї Дністра“, котру мусимо до слова тут повторити:

„Аґенциї Дністра.“ Ще не минуло 4 роки, як руске товариство взаїмних обезпечень розпочало свої чинности, а вже воно приносить Русинам необчислимі користи. З ріжних тих користий укажемо тут на аґенциї, котрі в послідних роках стали ся немаловажним побічним промислом для сотень Русинів, і підтримують у нас майже затрачений дух промисловости. Число аґенций „Дністра“ виносило вже при кінци 1893-го року 275. З того числа аґентів було господарів 63, сільских панків 41, сьвящеників 40, церковних півців 38, громадских писарів 26, гром. начальників 11, властителів реальностий 10, вислужених учителів, урядників та офіцирів 12, ріжних урядників 9, майстрів 7, купців 5, крамарів 4, почтмайстрів 4, нотариальних та адвокатских заступників 3, аптикарів, лікарів, міщан, властителів дібр по 2. (Доси загальне число збільшило ся, між иньшим прибуло кілька аґентів на Буковині). З сего спису видко, що кождий стан, який є на Руси, приклав руки до здвигненя сили „Дністра“. Правда, многі перебрали аґенциї з патріотизму, але для иньших приносять аґенциї дійсний хосен. А се є також одна з користий „Дністра“, що він став би місцем чесного зарібку для своїх людий. І се повинно також спонукувати кождого Русина обезпечувати своє майно лишень в „Дністрі“. Бо поминувши то, що се товариство заложене руским грошем, що в єго дирекциї находить занятє кільканайцять молодих руских людий, що діловодство провадить ся по руски, що товариство що року підпирає иньші рускі заклади грішми (по 1000 зр. також і „Дѣло“), що нарешті услівя тут такі самі як де-инде: треба пригадати собі, що „Дністер“ для кождого письменного Русина може на случай потреби стати хлібодавцем! Отже лишень брак зрозуміня річи є причиною того, що все та и ще тисячі будинків руских не обезпечені в своїм рускім „Дністрі“, що навіть галицкі церкви, помимо припоручень владик, не належать до сего товариства. Підтримуємо самі ріжних аґентів всякого роду чужих інтересів, і жалуємо ся, що чужі люди взяли верх над нами! — Надходить суха пора, котру супроводжають страшні пожари, що нищать рускі родини: в таку пору пригадуємо Русинам, най завчасу гасять огні в рускім „Дністрі“. — *Приятель*“.

Новинку сю взяли ми з ненависного „Дѣлу“ жерела, з „Буковини“, однак ніхто не посьміє сумнівати ся про щиру правду висловлену в сїй замітцї приятеля „Днѣстра“. Заходами новоеристів чи новокурсників осягнули Русини се придбанє, яке має незвичайну вагу не тілько для економічного, але й для національного розвитку і поступу руского народу. Тепер вже від самих Русинів, їх спосібности, рухливости, солїдарности залежить, щоби ся інституция не була „дрібною і хвилевою користю“, „ефемеричним успіхом“, бо вона є дійсно угольним каменем до економічного подвигненя руского селяньства і міщаньства.

(Далї буде.)

СУЧАСНА ЛЇТОПИСЬ.

(Огіркова пора. Nulla dies sine linea.)

Велика се біда для редакторів політичних дневників, коли настане лїтна спека. Парляменти зачинені, мінїстри на водах або лїтних відпочинках, з Крети все одно й те саме з дрібними перемінами; чим жеж тут виповнити щоденне число?! Особливо у великім клопотї редактори деяких руских дневників, що навикли з двох инших ґазет стулювати свою часопись. Однак на їх щастє жиє ще п. Барвіньский, бо як би єго не стало, справдї не знати, чим би заповнили цїлий аркуш. Хто не вірить, нехай перегляне н. пр. „Дѣло“ з другої половини липня, а побачить, що справдї nulla dies sine linea — і вступна статя, і перегляд часописий, і дописи, і фейлєтон, і навіть „надіслане“ присьвячені особі п. Барвіньского та єго полїтицї, а все списане там таким тоном, який можна виправдати тільки незвичайним впливом страшенної спеки на мозок редакторский. Хоч оден з редакторів „Дѣла“ недавно похоронив живцем п. Барвіньского і впевняв, що нема що з ним числити ся, однак тепер знов чогось полізли редакциї „Дѣла“ мурашки поза спиною, що він „робить ся провідником рускої фракциї політичної“ і тим то hejże na Soplicę!

Недавно помістило „Дѣло“ оцїнку „Виїмок з україньскорускої лїтератури Ол. Барвіньского, Ч. II. для VIII. кл.“ В. Щурата. Ся оцїнка може служити взірцем безмежної зарозумілости і простаковатости рецензента, котрий повною жменею сипле з свого засобу грубих висловів, ставувши на височині непогрішимого, хоч сам допускає ся різких похибок. Доволї згадати о тім, що „славянофільско-обєдинительні впливи Поґодина на руских Галичан“, се у п. Щурата „мітольоґія“ (очевидно тому, бо так сказав пок. Драгоманів!), хоч на те єсть документи оповіщені печатно; що „Исторія Галицко-Володимирского княжества“ Зубрицкого була написана (так впевняє п. Щ.) не „московскою а польскою мовою, а напечатали єї в Росиї по великоруски, правдоподібно в перекладї українофіла Бодяньского“ (п. Щ. мабуть не бачив сеї Історії виданої 1853 р. московскою мовою у Львові таки, в Ставропигійскій друкарнї!); що ідучи за печатною похибкою (спростованою на окремо доліпленій карточцї у Виїмках) вважає Дра Черняхівского правником і т. д.

В сій огірковій порі „Дѣло“ з любостю перепечатало також з своїми комплїментами статю Дра Франка з „Житя і Слова“ про річ п. Барвіньского в делеґациях сегорічних. Др. Франко виступає яко ментор і дає лекцию, якби то треба перед Европою поставити справу українську, однак мабуть не мав під рукою повного тексту а хиба ґазетні окравки річи п. Барвіньского або навмисне підсуває єму те, чого в єго річи нема. Инакше не дійшов би до таких висновків, що нібито п. Барвіньский ad captandam benevolentiam ґр. Ґолуховского зробив рівночасно „реверанс не тілько перед российским царем але перед єго міністром заграничних справ, а при тім гримнув на Росию“; що нібито п. Б. лише в благотворительнім обществі бачить небезпечність для українскої справи, коли тимчасом п. Б. говорив про mächtige und einflussreiche Elemente (а се загально відомо, які), що мають вплив на полїтику Росиї, на царя і т. д., а про благотворительне общество згадав, що воно веде панславістичну пропаґанду між Славянами австрийскими і тим спиняє свобідний розвиток також і нашої народности. При сїй нагоді згадав п. Б. і про Купчанкову промову на бенкеті московскої преси. Др. Франко перечить, що Купчанко навіть не говорив такої речи, хоч сам Купчанко признав ся телеґрамою висланою до бар. Хлюмецкого, про яку ми свого часу писали, а „Дѣло“ називає се денунцияциєю (бо у редакторів „Дѣла“ єсть якась особлившa скваплнвість виступати в обороні таких Купчанків, а після їх розуміня назвати чоловіка, що сидів в криміналї, злодієм — се денунцияция!). Др. Франко радив п. Б-му піти слїдом п. Крамаржа і чудує ся, чому п. Б. не говорив про утиск Русинів угорских і не протестував проти тисячелїтя мадярского. Отже власне п. Б. поступив так само як п. Крамарж, котрий не міг говорити про угорских Словаків, хоч їх не менше гноблять Мадяри, як Русинів, бо президент мусїв би був звернути єго бачність на те, що справа словацка не має нічого спільного з буджетом заграничних справ анї з заграничною політикою. А вжеж як Др Франко засяде небавом в „нескорумпованім парляментї“ і війде до делеґаций не „з ласки кола польского“, то побачимо, як він поставить українску справу, бо тоді певно від єго голосу розпадуть ся мури Єрихона!

„Дѣло“ вертає знов до справи б. суплєнта музики і сьпіву о. Нижанковского і послугує ся нікчемними денунцияциями і явною неправдою, щоби накинути ся на ненависного єму п. Барвіньского і втягає в сю справу навіть „одну паню дуже близьку п. Б-му“, очевидно єго подругу, і вкладає її в уста нібито висказані до п. Раковского слова: „Памятайте, що ваша бесїда не вийде вам на добре!“ Се вже проста нікчемність, бо п-нї Барвіньска заявила п. Раковскому, що „доси щиро трудила ся для „Бояна“ і досить прикростий дізнала на ріжних комерсах, так що одного разу навіть о. Танячкевич листовно перепрошував її за дикість з якою поводжено ся на комерсї, а мимо того не відтягала ся, однак дальше годї буде належати до „Бояна“, а сего причиною є промова п. Раковского.“

Дальше „Дѣло“ приписує п. Б-му „шляхотну денунцияцию“, „оклеветанє безповинне“ о. Ніжанковского, заведенє „поліцийної системи не лише в політицї, але і доносчиків по школах“, говорить „о наглім розписаню конкурсу, бо „Боян“ надто розвиває ся а єго члени не танцюють під нашу скрипку“ і т. д. В статї сїй „Дѣла“ тілько підлих інсинуаций

і брехнї, кілько слів і сему не можна чудувати ся, коли редактор руководить ся особистою пімстою за те, що п. Барвіньский не виєднав єму у виділї краєвім посади при трафіках соли і тим треба собі пояснити, що не пропускає нї одної нагоди, щоби „досолити" п. Б-му. Се факт, що п. Б-ий по проголошеню річи п. Раковским і оповіщеню новинки в „ДѢлѢ" заявив приватно голові „Бояна", котрий аранжував комерс для о. Нижанковского, що буде мусів подати до публичної відомости дїйсний стан річи, наколи не появить ся з якої небудь сторони спростоване піднесених несправедливих докорів. Колиж дістав відповідь, що п. Раковский міг мати на думцї також митрополиту, що оповіщене дїйсного стану для о. Ніжанковского річ байдужна і коли покликані до того особи не подали запереченя докорів п. Раковского і поміщених в новинцї „ДѢла", тодї появило ся в „Правдї" пояснене дїйсного стану річи. Що директор семинариї жалував ся на занедбуване науки о. Н., се річ природна, бо й сам о. Н. знає о тім, що директор попирав кандидатуру о. Н. при обсадї учителя музики і сьпіву на предложене п. Б-го, отже жалував ся перед тим, котрий єму предложив кандидата. „ДѢло"-ж зараз всюди добачає поліцийну систему і вітрить доношиків! Також і се проста видумка, начеб конкурс приспішено, щоби о. Н. немав часу доповнити условій конкурсових, бо о. Н. обіймаючи посаду, знав, що до року має виказати ся кваліфікациєю, а тимчасом не доповнив сего і за два роки. А вжеж се сьмішна а заразом лукава інсинуация, мовби то п. Б. приспішив розписане конкурсу, щоби знищити „Бояна", до котрого заснованя єго подруга подала ініциятиву і в нїм доси щиро і ревно трудила ся, не жалуючи нї часу, нї труду, нї здоровля. Щось подібного може хиба вилягти ся в голові редактора „ДѢла"!

Так само безосновні видумки про обсади утраквістичних шкіл jure caduco без кваліфікациї, як і вісти про подане 4 чи 5 цїлком кваліфікованих учителїв руської мови на посаду „мандрівного учителя". Чув, що дзвони дзвонять та не знає, де? А коли „ДѢло" цікаве знати, які то заходи робив п. Б-ий, щоби удержати о. Нижанковского для семинариї, а тим самим і для „Бояна", то на се відповімо — радив зараз по іменованю єго суплєнтом, щоби придбав собі кваліфікацию з музики і сьпіву, а коли сего о. Н. не осягнув, то нехай вже „ДѢло" само собі відповість, хто винен?

З тою справою вяже ся і „спростоване" (котре нїчого не простує) п. Раковского вислане до нашої редакциї з Букачовець *22* л. липня. Очевидно, що воно не моглоб нїяк з технїчних взглядів війти до ч. 28 Правди, виданого *24* л. липня. Редакция мусїла вислати авторови замітку, що §. 19 закона прасового каже виразно, що спростоване має обмежати ся auf thatsächliche Berichtigungen, отже редакция може помістити єго спростоване, коли автор застосує ся до сих постанов. Картку нашу вислали ми *31/7*, а автор спростованя не міг навіть в Букачівцях знати, чи воно поміщене в ч. 29 Правди з *31/7* і не вижидаючи, чи спростоване поміщене або чому не поміщене подав до „ДѢла" з *1/8*. З того видно, що єму не ходило о спростоване, а о те, щоб накинути ся на „Правду" і п. Барвіньского. Чому не спростував п. Р. новинки „ДѢла", коли воно подало „інвективи"? А ми на тих „інвективах і хибних інформациях" „ДѢла" подали свою статю. В дальші розправи з п. Раковским

вдавати ся не будемо; сумнїваємо ся лише, чи він яко „репрезентант цїлої рускоукраїньскої молодїжи академічної“ мав „повне право“ так брутально її заступати, як се вчинив на комерсї і в „надісланім“ в „Дѣлѣ“. Ми тої думки, що українькоруска молодїж варта не такої репрезентациї!

Віче католицке дало „Дѣлу“ ще раз привід накинути ся своїм звичаєм на „двѣ заприязненії фамиліи, а то Барвѣньскихъ и Вахнянинôвъ“. Очевидно оцїнює „Дѣло“ се віче з становища полїтичного і доказує, що нїби потреба було показати Відневи, що в Галичинї Русини обнимають ся з Поляками і заперечити бесїдам п. Романчука, котрий „розпинає ся і доказує фактами, що в Галичинї поступав собі премієрмінїстер самовластно“. Всїм відомо, що від двох років приготовляв проф. Пілят се віче. Коли се правда, що „Дѣло“ пише, то можна проф. Пілятови позавидувати пророчого духа, бо тілько так міг відгадати, які бесїди буде говорити сего року п. Р. розпинаючи. „Дѣло“ все впевняє, що лише „новокурсники“ зголосили ся на віче, а жалує ся, що віче не було руско-польске та покликує ся в тім на „Душпастиря“. Коли се правда, шо лише така дрібна частина Русинів взяла участь, то чиж справедливі се жалї „Дѣла“ і „Душпастиря?“ — Однак ми бачили там доволї поважне число Русинів а між тими Дра Федака, Дра Савчака, Дра Колесу, Дра Олеськова, о. Селецкого, о. Цегельского і багато инших поважних людий. Се мабуть не „новокурсники“?!

Огляд полїтичний.

Австрийско-угорска монархія. Нїмецкі лїберали, що тепер силкують ся утворити нове поступове і нацїональне сторонництво, занепокоєні заявою посла Ебенгоха, одного з проводирів консервативних, що наколи лїберали робитимуть опозицию проти австро-угорскої угоди, тодї повинні консервативисти злучити ся з иншими сторонництвами в радї державній і повалити лїбералів. З другого боку занепокоїла їх гостина ґр. Баденього в Люблянї, де єго Словінцї і Нїмцї витали дуже щиро, а ґр. Баденї відповідав Нїмцям по нїмецки, а Словінцям по словіньски. N. fr. Presse бачить в тім крамоли ґр. Баденього проти Нїмцям.

Заграниця. На Кретї настала повна анархія, а також в Македонії розрухи ширять ся. Однак вісти, що европейскі держави мали розійти ся в спільнім поступованю проти Порти задля піднесеного наміру бльокади острова, показують ся безосновними. Анґлїя, котра нїбито заходила ся робити полїтику ориєнтальну на власну руку, починає повертати на давну стежку; радаб лише наперед дізнати ся про цїль бльокади, чи вона буде вимірена лише проти Грециї, чи також проти Туреччини. Тимчасом проґрама европейских держав що до удержаня status quo на сходї з переведенєм конечних реформ виразно означає, на які уступки для Анґлїї готові европейскі держави.

ЗМІСТ: І. „Ефемеричні успіхи нової ери“. — II. Сучасна лїтопись. — III. Огляд полїтичний — IV. Калевала. — V. Мазепа.

Видає і за редакцию одвічає: **Антін Березиньский.**

З друкарнї Наукового Товариства імени Шевченка під зарядом К. Беднарского.